

אגדת ההינס

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> יט-כה אדר א >> גיטין עז-פג

ביאור

אדם שכתב גט לאשתו ובסוף התחרט, לפי בית שמאי היא נחשבת גרושה לעניין נישואין לכהן, ולפי בית הלל אפילו אם נתן לה גט והוא התבטל (כי היה על תנאי ולא התקיים) אין היא נחשבת גרושה. כלומר, בית שמאי מחמירים בהגדרת גרושה האסורה לכהן ובית הלל מקלים.

רבה בר בר חנה אמר בשם רבי יוחנן שאמר בשם רבי יהודה בר אילעי: בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. בית שמאי החמירו מאוד בדיני ייחוס הכהונה, כפי שראינו במשנה; ואילו כמה דורות לאחר מכן, רבי דוסא מקל מאוד בדיני הנשים הנישאות לכהנים, עד כדי כך שאפילו אישה שהייתה בשבי (ואיננו יכולים לדעת מה אירע לה שם) מותרת להם.

ועוד אמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן שאמר בשם רבי יהודה בר אילעי: בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. פירות מתחייבים במעשר רק אם הם נכנסים לבית מלפנים. דורות הראשונים היו מכניסים פירותיהם דרך השער הראשי כדי שיתחייבו במעשר, ודורות האחרונים בכוונה מכניסים את הפירות מלמעלה או מאחור, כדי להיפטר ממעשר.

אגדה אחת בשבוע: גיטין פא א

משנה: כתב לגרש את אשתו ונמלך, בית שמאי אומרים: פסלה מן הכהונה, ובית הלל אומרים: אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי, לא פסלה מן הכהונה.

גמרא: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בר אילעי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. דורות הראשונים בית שמאי, דורות האחרונים רבי דוסא.

דתניא: שבויה אוכלת בתרומה דברי רבי דוסא...

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה בר אילעי: בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים.

דורות הראשונים מכניסין פירותיהן דרך טרקסומן כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות ודרך קרפיפות כדי לפוטרן מן המעשר.

(גיטין פא ע"א)

שאלות, כיוונים ונקודות למחשבה

האם האמרה רק מצביעה על פער בין הדורות, או גם מאפיינת את הפער הזה?
האם העמדה שלה כלפי ההבדל בין הדורות שלילית? נייטרלית? האם זו בעיה שבדורות מאוחרים יש יותר ניסיון להקל? האם זה שלילי לאפשר לנשים להינשא לכהן?
האם ההבדל בין הדורות הוא תופעה כללית, או שהיא מתבטאת דווקא בתחומים מסוימים?

איך אמרו פעם "זה לא מה שהיה פעם"? *השאלה בסוגיה*

רוב אמרות חז"ל מגיעות בלי הוראות הפעלה, בלי הנחיות קריאה, בלי הטון שבו צריך לקרוא את הדברים. את האמרה שלפנינו מתבקש לקרוא בטון מסוים מאוד, אך ייתכן שבמקור היא נשמעה אחרת.

נפתח בטון פשוט יותר. נוכל לדמיין את הסיטואציה השלמה: רבי יהודה בר אלעאי עומד מול תלמידיו הצעירים, מביט בהם ונאנח. אח, הדור של היום. אתם בכלל לא יודעים מה היה פעם. פעם רבנים עמדו על משמרת ההלכה, פעם כהנים שמרו על הקדושה והטהרה שלהם, פעם עם ישראל התייחס למצוות כמו שצריך. והיום? הדור רק הולך ומידרדר! רבנים מחפשים צדדים להקל, אי אפשר לסמוך על הייחוס הטהור של הכהנים, כולם מחפשים רק דרכים עוקפות להיפטר מהמצוות ה"מעיקות". פעם היו ימים! זו אפשרות אחת לשמוע את אמרת חז"ל זו. למעשה, מדובר בשתי אמרות חז"ל, וליתר דיוק – שלוש אמרות, כיוון שבמסכת ברכות מובאת אמרה דומה שאינה מופיעה כאן. לפי אותה אמרה, דורות הראשונים עשו "תורתן קבע ומלאכתן עראי", והדורות האחרונים נוהגים להפך. מכל האמרות הללו עולה לכאורה ביקורת על הדור הנוכחי, ואולי על מגמה נרחבת במהלך הדורות.

אכן, אפשרי לקרוא את הדברים בטון ביקורתי. אלא שיש להבחין בשתי נקודות: האחת היא המכנה המשותף בין התחומים שבהם מתבטאת ירידת הדורות. אם נצרף את האמרה במסכת ברכות, נקבל לכאורה שלושה תחומים שונים ביהדות – פסיקה הלכתית, קיום מצוות ויחסי תורה-עבודה. אולם יש מפרשים (ראה מהדורת הרב שטיינזלץ) שהמניע לחיפוש הפטור ממעשר היה מצב כלכלי ירוד, שהצריך אנשים לקצץ בהוצאות ובכלל זה במעשרות. אם כן, בשלושת התחומים הדורות הלכו ונכנעו למציאות הקשה, והתאימו את עצמם לבעיית השבי הכואבת ולמצוקה הכלכלית. אולי הדורות הקודמים עמדו מול מציאות נוחה מעט יותר, ואולי הייתה להם יותר מסירות נפש, אבל מכל מקום אין כאן רק רצון "לחפף" אלא ניסיון ליישב בין תורה למציאות.

הנקודה השנייה היא שהאמרה מובאת בגמרא מכילי שלישי. רבה בר בר חנה מצטט את רבי יוחנן שמצטט את רבי יהודה. באופן פשוט, נראה שכשרבה בר בר חנה מסתכל אחורה על דורות הראשונים, הוא כולל בהגדרה זו גם את רבי יוחנן, ורבי יוחנן כולל את רבי יהודה. בכל דור ודור, מהדור הרביעי לתנאים עד אמצע תקופת האמוראים וכן גם הלאה, כל דור מרגיש איך הדור שלו נחות לעומת הדורות הקודמים. אם לפני כמה דפים קראנו על דברי רבי יוחנן שהתקשרו למעבר מהתנאים לאמוראים, כאן התמונה אחרת – אין הבדל מהותי בין התקופות, בין כל דור לדור פעורה תהום. בין התנאים לאמוראים, בין אמוראים ראשונים לאמוראים אחרונים, בין לפני עשרים שנה לימינו.

אולם בעלי התוספות מבחינים בנקודה אחרת, שלפיה אולי יש לקרוא את כל האמרות בטון שונה. התוספות, כדרכם, משתמשים בידע הנרחב שלהם בתלמוד, ומציינים שבמסכת כתובות אמר רבי יהודה: "שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה". רבי יוחנן ציין שדברי רבי יהודה תואמים את דברי רבי דוסא. אותו רבי יהודה שהצביע על פער הדורות – מסכים עם הפסיקה המקלה, ומי שמציין זאת הוא אותו רבי יוחנן. בעקבות זאת אומרים תוספות על רבי יהודה: "גם על עצמו היה קורא תגר".

ובכן, לפחות את דבריו המקוריים של רבי יהודה נכון אולי לקרוא כך: היום זה לא מה שהיה פעם. נראה אולי שהכל אותו דבר, שאין חדש תחת השמש, אבל שימו לב שדברים משתנים. המציאות משתנה, אנחנו משתנים, הציבור הרחב ואפילו הרבנים. אולי זה טוב, אולי זה רע, אולי פשוט זו המציאות. בואו לא נתעלם, נשים לב לזה – ונשלים עם זה.

מי שבאמת אוהב

קלף מפיסנות האלצה

הראי"ה קוק,

עין איה ברכות ו יב

בזה יודע שלימות העובד מאהבה, בהיות לאל ידו לפטור עצמו ובהיותו מכיר את ערך המצוה וקדושתה הוא נכנס להתחייב בה. ע"כ במצות מעשרות, שהיא המצוה הראשית המחזקת את כל אושר הכלל כולו, בהיותה לברית בין המיוחדים לעבודת ד' שבת הלוי ובין כל העם כולו, דאגה החכמה האלהית ביותר שתהי' נעשיה ע"פ רוח נדיבה המכרת את ערכה הגדול. ע"כ נתנה מקום להחליץ ממנה ע"י הכנסה דרך גגות חצירות וקרפיות, למען שתגיע הרגשת העושה לעשות המצוה מיקרת רוח ונפש נדיבה, שבוה תצא אל הפועל תכליתה להשלים את הכלל כולו כחפץ האדון השם יתברך.

כלי עבודה

תוספות. בעלי התוספות לא הרבו לעסוק באגדות. בחלק העיוני-הלכתי של הגמרא, אחת משיטות העבודה שלהם היא סתירה ויישוב בין סוגיות במסכתות שונות. לפעמים הם ניגשים עם אותו כלי עבודה גם לאגדות. לא בטוח שדרך זו אכן מתאימה לעולם האגדה, אך קורה שהשוואה למקורות אחרים מאירה גם את האגדה באור חדש. כמו במקרה שלנו, כמפורט במאמר משמאל.

